

**TILHØRIGHET - GODE BOMILJØ - MEDBORGERSKAP -
LIKE MULIGHETER - LIVSLANG LÆRING**

TIDLIG INNSATS - FOR BEDRE LEVEKÅR 2023

Kommunedelplan Tidlig innsats - for bedre levekår 2023

28.05.2015

INNLEDNING	3
Bakgrunn.....	3
Nasjonale og kommunale føringer.....	3
Fremme innbyggernes helse og mestring av eget liv	4
Andre forutsetninger i arbeidet med levekår	4
Formål.....	4
Utforming av satsingsområder og grunnprinsipper.....	4
Implementering og gjennomføring	5
KOMMUNENS 5 SATSNINGSOMRÅDER, MÅL OG STRATEGIER	6
1. Like muligheter.....	6
2. Livslang læring.....	6
3. Gode bomiljø.....	7
4. Tilhørighet	7
5. Medborgerskap	8

Vedlegg eget ark:

Prosessinnspill til satsningsområder, strategi og mulige tiltak.

INNLEDNING

Folkehelsearbeidet dreier seg om å skape gode oppvekstvilkår, forebygge sykdom og skader. Det handler om å utvikle et samfunn som legger til rette for sunne levevaner, beskytter mot helsetrusler og fremmer fellesskap, trygghet, inkludering og deltagelse. Den norske befolkningens helse er god, levealderen har økt betydelig de siste hundre år, men gjennomsnittstallene skjuler store sosiale forskjeller. Dette er forskjeller som er sosialt skapt, urettferdige og mulige å gjøre noe med. Prinsippet om "helse i alt vi gjør" innebærer mer enn helsepolitikk. Det handler om å utvikle helsevennlig politikk i alle sektorer, og sette i verk tiltak for de som trenger det mest. Rettferdig fordeling er god folkehelsepolitikk, der grunnprinsippene er utjevning, bærekraftig utvikling, medvirkning, "førevar" og "helse i alt vi gjør".

Bakgrunn

Bystyret i Arendal kommune vedtok 28.2.2013 oppstart av arbeidet med *Kommunedelplan Tidlig innsats - for bedre levekår 2023*. Planen er diagnose- og aldersovergripende med utgangspunkt i levekår. Planarbeidet ble startet opp med det formål å få etablert et folkehelseperspektiv i all samfunnsutvikling, stimulere innbyggerne til å ta ansvar for egen helse, legge til rette for sunne valg og utjevne sosial ulikhet. Parallelt er plan for *Helse og levekår 2015-2030* revidert, som har hovedfokus på vedvarende tjenester.

Årstallet 2023 er tatt i bruk på grunn av Arendal kommunes 300 årsjubileum, Arendal 2023. Levekårsarbeid er langsiktig satsing, og 2023 viser at kommunen jobber fremtidsrettet i et langsiktig perspektiv, videre forbi år 2023.

Nasjonale og kommunale føringer

Stortingsmelding nr. 20 (2006-2007) Nasjonal strategi for å utjevne sosiale helseforskjeller har som mål å bedre levekårene for de vanskeligst stilte. Dette innebærer blant annet å redusere levekårsforskjeller mellom geografiske områder. Stortingsmeldingen slår fast at geografiske forskjeller i helse i stor grad er sammenfallende med geografiske forskjeller i levekår. Fysiske, psykiske og sosiale levekår bidrar til å hemme og/eller fremme god helse i befolkningen. I arbeidet for å redusere sosiale helseforskjeller er en geografisk tilnærming til utforming av tiltak fornuftig, blant annet fordi den muliggjør målretting av tiltak.

I stortingsmelding nr. 20 (2010-2011) Nasjonal helse- og omsorgsplan 2011-2015 ble dette ytterligere styrket. I denne meldingen varslet regjeringen at "Folkehelse skal løftes frem som tema på statlig, fylkeskommunalt og kommunalt nivå. Regjeringen vil ha et systematisk og langsiktig arbeid på tvers av sektorer, og vil foreslå bedre forankring av folkehelsearbeidet".

Folkehelseloven (Prop. 90 Lov om folkehelsearbeid (2010-2011)) angir arbeidsform for folkehelsearbeidet. Kommunene skal skaffe seg oversikt over helse- og levekårstilstand samt påvirkningsfaktorer og gjennom dette identifisere folkehelseutfordringer. Lovverket understreker at god oversikt over levekårene er en forutsetning for å kunne iverksette målrettede og målbare tiltak.

Kommuneplan 2011-2021 vedtatt i Arendal bystyre 16. juni 2011 legger føringer for kommunens folkehelsearbeid. Det er vedtatt blant annet at "Utdanning og kompetanseheving er et sentralt virkemiddel for å bedre levekår og utjevne sosial ulikheter samt at fokus skal rettes mot livsmestring og bevisstgjøring på valg og muligheter. De demokratiske prosessene skal bygges opp under en samfunnsutvikling der innbyggere som lever under dårlige levekår får disse forbedret".

Folkehelsearbeidet er ikke lenger et ansvar for kommunehelsetjenesten alene, men et felles ansvar for alle sektorer i kommunen. Faktorer som påvirker helsen etableres og vedlikeholdes i stor grad utenfor helsetjenesten. Samhandling på tvers av fag og sektorer er derfor nødvendig. Arendal kommune skal legge til rette for et tverrsektorielt, systematisk og langsiktig folkehelsearbeid. Vi skal arbeide for en jevnere sosial fordeling av faktorer som påvirker befolkningens helse uten at gjennomsnittshelsen eller helsen til noen grupper blir dårligere.

Fremme innbyggernes helse og mestring av eget liv

Per Fugelli snakker om psykososiale vitaminer som mennesker må prøve å vinne i det personlige livet, og benevner de som det moderne menneskets 3 grunnstoffer for helse. (*Per Fuggeli, En lesebok, universitetsforlaget 2014*).

- Oppleve personlig verdighet (respekt og selvspekt med sine feil og svakheter)
- Oppleve handlingsrom i eget liv
- Oppleve tilhørighet til en flokk (fellesskapet)

Disse "grunnstoffene" henger nøye sammen med det å oppleve mestring. «Mestring dreier seg i stor grad om opplevelse av å ha krefter til å møte utfordringer og følelse av å ha kontroll over eget liv. Aktiv og god mestring hjelper deg til å tilpasse deg den nye virkeligheten, og setter deg i stand til å se forskjellen på det du må leve med, og det du selv kan være med på å endre» (*Vidfadt, E. & Hopen, L. 2004. Helsepedagogikk. Samhandling om læring og mestring, Oslo: NKLMS*)

Ved bedre samhandling på tvers av fag og sektorer kan Arendal kommune bidra til at flere innbyggere får mulighet til å mestre sine liv.

I den videre planleggingen og ved prioriteringer av tiltak er det viktig at en legger det samme i begrepet mestring med tanke på hva en ønsker å oppnå. Fokus på hva som skaper helse og hva som kan styrkes av faktorer for å opprettholde eller bedre helsen slik at innbyggerne kan mestre livets hendelser, må være sentralt (salutogent perspektiv).

Andre forutsetninger i arbeidet med levekår

For at vi sammen skal styrke levekårsarbeidet, er det en forutsetning med god dialog og interesse for hverandre, og at vi behandler hverandre med likeverd og respekt. En annen forutsetning er at det skal være rom for innovative handlinger. Med det menes bruk av ny eller bedre løsning som er så god at folk vil ta den i bruk. Løsningen skal være både ny, nyttig og nyttiggjort. I arbeidet med fremlegging av statistikk på geografisk nivå og eventuelt skjevfordeling av ressurser forutsettes at det legges vekt på etiske hensyn og gode refleksjoner. Sist men ikke minst er økonomi og ressurser en forutsetning i arbeidet med levekår.

Formål

Formålet med *Kommunedelplan Tidlig innsats – for bedre levekår 2023* er å etablere samhandling på tvers av fag og sektorer der felles forståelse og retning i kommunens arbeid for gode levekår og utjevning av sosial ulikhet er målet.

Utforming av satsingsområder og grunnprinsipper

Arendal kommune presenterer sitt totale utfordringsbilde i *Levekårsrapport 2014*. Rapporten bygger på helsedirektoratets veiledning om oversiktsarbeid med grunnlag i Folkehelseovens krav til oversikt og kommunens behov for oversikt over levekår på sonenivå. Oversiktsrapporten er det forskningsbaserte grunnlaget i kommunedelplanen, og utgangspunkt for utforming av satsningsområder.

Arendal kommune er inndelt i 30 levekårssoner. Det har vært jobbet med innhenting og sammenligning av statistikk som belyser helsetilstand og levekår i Arendal kommune mot Landet, kommuner i G13 gruppen (gruppering av kommuner etter folkemengde og økonomiske rammebetingelser) og mot hver enkelt levekårsone. Dette har gitt oss et detaljert utfordringsbilde med tanke på behov og mulig innsats. Av 26 levekårsindikatorer viser 17 av disse et utfordringsbilde sett i forhold til landsgjennomsnittet.

I arbeidet med kommunedelplanen har kommunens ledelse, politikere, fagpersoner og brukerorganisasjoner bidratt til utvikling av planen. Det er jobbet fram 5 satsningsområder, som vises i tabellen på neste side.

<p>Satsningsområder</p>
<p>LIKE MULIGHETER</p> <p>Omhandler innsats for å utjevne ulike forutsetninger innen økonomi, utdanning, funksjonsevne og sosial kapital og kommunens ulikhet i utfordringsbildet mellom soner. Like muligheter for å oppleve personlig verdighet, respekt og selvrespekt.</p> <ul style="list-style-type: none"> • God oppvekst – like muligheter • Oppvekst og levekår • Lvekårsutsatte barn og unge
<p>LIVSLANG LÆRING</p> <p>Omhandler læring, kunnskap og kompetanse fra “vugge til grav”. Barnets oppvekstvilkår, foreldres og offentliges rolle i et helhetlig perspektiv, personer utenfor arbeidslivet og næringslivets deltagelse.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Utdanning • Arbeid og læring • Sysselsetting og arbeidsvilkår • Kunnskap – livslang læring
<p>GODE BOMILJØ OG MØTEPLASSER</p> <p>Omhandler viktigheten av gode og trygge boliger og bomiljø for innbyggernes helse.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bomiljø og tilgang på tjenester i nærmiljøet • Bolig og bomiljø • Boligplanlegging og infrastruktur • Møteplasser inne og ute
<p>TILHØRIGHET</p> <p>Omhandler viktigheten av å høre til, være en del av en flokk (fellesskapet). Attraktive og trygge nærmiljø med større grad av sosial støtte og bærekraft der innbyggerne lever sine liv</p> <ul style="list-style-type: none"> • Familie og sosiale relasjoner • Deltakelse • Likestilling og inkludering
<p>MEDBORGERSKAP</p> <p>Arendals kommune, næringsliv, lag og foreninger, enkeltpersoner og “Med hjerte for Arendal” sin satsing mot alle innbyggere. En inviteres til deltagelse uavhengig av egne forutsetninger.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bygge opp under frivillighet • Mobilisere sivilsamfunnet

Implementering og gjennomføring

Kommunedelplan Tidlig innsats - for bedre levekår 2023 er en delplan under *Kommuneplan 2011-2021, Varm, stolt og utadvendt*. Den viser mål og strategier og mulige tiltak for en helhetlig innsats rettet for befolkningen i Arendal kommune.

Kommunedelplan Tidlig innsats – for bedre levekår 2023, inklusive *Levekårsrapport 2014*, må legges til grunn i **all kommunal planlegging**, det vil si at levekårsaspektet skal innarbeides i kommuneplaner, sektorplaner, handlingsplaner og økonomiplaner, areal- og utbyggingsplaner, med flere. Dette innebærer også at kommunens administrasjon og politiske ledelse må ta utgangspunkt i planens strategier i all saksbehandling.

Finansiering av konkrete tiltak er tenkt ivaretatt gjennom de ordinære budsjettprosesser og ved anvendelse av ulike relevante tiltaksordninger.

Planens effekt skal måles ved å følge utviklingen av de 24 levekårsindikatorer. Resultater skal dokumenteres og evalueres som en del av kommunens årlige årsrapportering. Planen inklusive Levekårsrapport 2014 revideres hvert fjerde år.

KOMMUNENS 5 SATSNINGSOMRÅDER, MÅL OG STRATEGIER

1. Like muligheter

Enkeltindivider i dagens samfunn har forskjellige forutsetninger som fører til ulike muligheter. Norge er kåret til verdens beste land å bo i, der alle har like rettigheter. Likevel går utviklingen mot større sosiale ulikheter. Dette innebærer at individer har ulik tilgang på ressurser, som inntekt, formue, helse og kunnskap som kan brukes for å styre eget liv.

Like muligheter innebærer at individer med ulike forutsetninger får mulighet til å realisere sitt potensial uavhengig av kjønn, legning, etnisk bakgrunn eller kulturell/religiøs tilhørighet. Det må legges til rette for god helse og sunne valg gjennom hele livsløpet.

MÅL: Arbeidet med å utjevne sosial ulikhet i helse og levekår skal prioriteres høyt, og like muligheter skal tenkes i alt arbeid i alle sektorer.

Kommunen vil derfor:

- Legge til rette for mestring gjennom hele livsløpet.
- Igangsette geografiske tiltak på sonenivå med bakgrunn i "levetårsrapport 2014"
- Øke innbyggernes forutsetninger for god helse gjennom informasjon og aktiviteter
- Avdekke og utjevne fattigdomsproblematikk
- Gi tidlig innsats ovenfor barn og deres omgivelser for å fremme gode oppvekstvilkår
- Ha nulltoleranse mot vold og mobbing. Forebygge og avdekke vold i nære relasjoner, og styrke voksenrollen knyttet til barn generelt, og til barn som mobbes spesielt. Sikre nødvendig kunnskap for å avdekke vold og mobbing mot barn.
- Utvikle ressursoversikt relatert til positive og kreative aktiviteter rettet mot barn og unge
- Styrket og tverrsektoriell oppfølging av barn og unge for å sikre like muligheter til kognitiv, språklig, personlig, sosial og helsemessig utvikling og vekst.
- Jobbe for økt likestilling i alle ledd.

2. Livslang læring

Livslang læring er all læringsaktivitet en person deltar i gjennom hele livet, med mål om å øke kunnskaper, evner og kompetanse, enten det er i et personlig, samfunnsmessig eller arbeidsrelatert perspektiv (EU).

MÅL: Arendal kommune skal fremme livslang læring og ta ansvar for at opplæringstilbudet er tilrettelagt for alle.

Vi ønsker å gi barn og unge like muligheter i skoler og barnehager. Undervisningen og undervisningsmetodene må fremme motivasjon og nysgjerrighet i inkluderende læringsmiljø.

Kommunen vil derfor:

- Vi vil ha økt fokus på de fem grunnleggende ferdighetene: digitale ferdigheter, muntlige ferdigheter, å kunne lese, å kunne regne og å kunne skrive. I tillegg skal vi ha fokus på noen viktige kompetanser som fagkompetanse, kreativitet, samarbeid, kritisk tenkning, det å lære å lære, personlig- og sosialt ansvar.
- Legge vekt på å løfte de voksne med lavest kompetanse
- Forsterke arbeidet med å integrere og reintegrere borgere gjennom aktiviteter som motvirker utenforskap
- Utvikle gode praksisplasser, lærlingeløp og læringsarenaer – et felles ansvar mellom Arendal kommune, Aust-Agder fylkeskommune og næringslivet

- Utvikle gode rutiner og samarbeidsformer i forbindelse med overgang barnehage – skole – videregående skole
- I barnehager og skoler skal barn med lærevansker få hjelp så tidlig som mulig.
- I dag blir 11 % av ressursene til skolebudsjettet fordelt ut fra sosioøkonomiske faktorer. Prosentandelen bør økes gradvis til 15 %, for å fremme arbeidet med utjevning av levekårsforskjeller.
- Bidra til at det skapes foreldrenettverk på alle skoler og alle skoleklasser.

3. Gode bomiljø

Bolig og bomiljø er ramme for et sosialt liv og gir tilhørighet til nærmiljø og lokalsamfunn. Ved å bo godt og trygt fremmes mulighetene for å kunne stå ut et utdanningsløp, danne familie, ha en stabil tilknytning til arbeidslivet og ta vare på egen helse.

Lokalsamfunn som har helsefremmende effekt, kjennetegnes av at det er lagt til rette for sosiale møteplasser og at de har en fysisk utforming som bidrar til trygghet, fysisk aktivitet og deltagelse. Slike samfunn fremmer identitet og tilhørighet som i sin tur vil bidra til mer attraktive og trygge lokalsamfunn med større grad av sosial støtte og bærekraft i nærmiljøene.

MÅL: Kommunens innbyggere skal oppleve å ha et differensiert boligtilbud uavhengig av sosioøkonomisk status og funksjonsevne. Nærmiljøene skal ha kvaliteter som fremmer fysisk og psykisk helse gjennom gode møteplasser og infrastruktur. Adkomst til rekreasjonsområder skal være trygge og tilgjengelige.

Kommunen vil derfor:

- Tilby gode møteplasser inne og ute
- Tilby differensierte boliger for alle - øke antall leiligheter betydelig
- Gi tilgang til servicetilbud i nærmiljøet
- Utvikle eksisterende boligområder som fremmer aktivitet
- Legge til rette for at velforeninger kan disponere egnede arealer til sosiale aktiviteter/møteplasser. For eksempel fotballøkker, vinteropplag for båter, gapahuk i tilknytning til turområder, akebakker m.m.
- Utvikle lokaldemokratiet ved å bruke velforeninger i større grad som høringsinstans. Alle velforeninger som ønsker det får en kontaktperson i kommunen.

4. Tilhørighet

Tilhørighet er sterkt knyttet til identitet. Identitet er et begrep som gir uttrykk for hvem vi er i forhold til andre med grunnlag i sosiale, kulturelle og/eller fysiske skiller og må forstås i forhold til sosiale relasjoner. Identiteten skapes kontinuerlig og kan skifte avhengig av situasjonen en opptrer i og av hvordan en blir møtt av andre. Alle mennesker har et grunnleggende sosialt behov for tilhørighet til andre.

MÅL: Arendal kommune skal arbeide for å utvikle helsefremmende nærmiljø og bydelssentre gjennom samarbeid med og støtte til lokale initiativ, aktiviteter og frivillige organisasjoner.

Kommunen vil derfor:

- Stimulere identitetsskapende aktiviteter som fremmer innbyggernes opplevelse av tilhørighet
- Etablere arenaer som ivaretar nyinnflyttedes behov for identitet og tilhørighet
- Arbeide for at flere får mulighet til kulturell deltakelse

5. Medborgerskap

Medborgerskap handler om å bry seg og gi alle innbyggere muligheter til å være deltagere i samfunnet ut fra egne forutsetninger. Medborgerskap er et samspill mellom kommunen, næringslivet, enkeltpersoner, lag og foreninger. Kommunens innbyggere skal ikke stå utenfor samfunnet (sosiale eller fysiske aktiviteter) på grunn av økonomiske eller funksjonelle begrensninger.

Allerede fra barnehagen bør foreldre snakke sammen og være der til det beste for barna. Også i nabolaget bør foreldre og barna møtes for å gjøre ting sammen. Dette bør videreføres inn i alle nivåer etter hvert som barna vokser opp. Dette vil bidra til at mobbing eller opplevelse av utenforskap blir redusert.

MÅL: Skape en "bry deg kultur", hvor alle utfordres til å bidra til å skape gode nærmiljø, og et varmere samfunn.

Kommunen vil derfor:

- Utvikle samhandlingsarenaer mellom forebyggende tjenester, frivilligsentraler, lag og foreninger, foreldrenettverk og "Med hjerte for Arendal"
- Styrke medborgerskapet i kommunen gjennom kunnskaps- og erfaringsdeling
- Utvikle metodikk som fremmer medborgerskap og deltakelse, med særlig fokus på ungdom som er utenfor organisert idrett
- Stimulere til medvirkning og medskapning gjennom aktivt samarbeid mellom kommunen, frivillige og sosialt entreprenørskap i byplanlegging
- Utvikle utstyrssentral

ARENDAL KOMMUNE